

הלא אסורה אפילו ביאה במקצת, כמו שכתב הרמב"ם (ביא"ג, יח) שלוקה מכת מרדות, והיה מקום לומר שאסור לו מדרבנן להכניס ידיו כדי לסמוך. (וכעיקרי הדברים כתב בשו"ת חות יאיר רכו. ואילו בחזו"א (נגעים יב, ו) וע"ש בססק"ח) נקט דרך אחרת בשיטת הרמב"ם, דלא כהר"י קורקוס והכס"מ).

למסקנא, מדין תורה שחיטת אשם מצורע יכולה להיות מרוחקת מן השער; או משום שאין אשם מצורע טעון סמיכה כלל, או משום שתכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא. ובוזה פרש בספר משך חכמה (פר' מצורע יד, יג) את לשון הכתוב באשם מצורע 'ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העלה במקום הקדש' – השמיענו שיכול לשחטו בין האולם ולמזבח, 'מקום הקדש' – מקום מקודש שהנכנס לשם לוקה, ואין צריך לשחוט סמוך למקום עמידתו.

(ע"ב) 'טמא שנגע בקודש – ריש לקיש אמר: לוקה... בכל קדש לא תגע. ורבי יוחנן אמר: אינו לוקה, ההוא בתרומה כתיב' – מפשטות הדברים נראה שלר' יוחנן, טמא הנוגע בתרומה לוקה

והנוגע בקודש אינו לוקה. וכ"מ מרש"י ותוס' כאן. ובמקום אחר (מכות יד:) תמהו התוס' על טעם הדבר, שלא מצינו חומר בתרומה מבקדש. [נראה פשוט שאין כוונתם בקושיא ללקות בנגיעת קודש מקל וחומר, שהרי אין מזהירים ועונשים מן הדין (ערש"י כאן) אלא הקושיא על סברת הדרש, שאין מסתבר לדרוש לאו בנגיעת תרומה ולא בקדש]. ואולם המאירי נתן טעם; שמא דוקא משום קולת התרומה החמירה תורה בנגיעתה, מפני שאנשים מקלים בה יותר מבקדשים ויש בה יותר חשש שיבואו לאכלה בטומאה.

והביאו התוס' שם פירוש הר' שלמה מדרוויש שאין כוונת הגמרא על אזהרת נגיעה בלאו אלא ללמד שטבול יום פוסל את התרומה בנגיעה. (וכתב במשנה למלך שכן היא שיטת הרמב"ם. וע"ע שער המלך תרומות יב, א; טהרת הקדש וזבח תודה כאן; אוצר הספרי לגר"מ זמבא, בראש הספר; בית ישי קבו הערה ב).

ופשוט שאע"פ שאין לאו בדבר, יש איסור מצד אחר – שמפסיד התרומה בטמאו אותה, ואיסורו משום 'משמרת תרומותי'. ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א רטו, ב) צידד שאף לאותן דעות שלוקה בנגיעה, גדר האיסור הוא משום הפסד התרומה, וע"ש נפקא מינה בכרשנין וכד' שאינם מיועדים לאכילת אדם אלא לבהמה ואינו מפסידם בנגיעה.

ולרמב"ן (בשבועות ז) שיטה מחודשת; לריש לקיש לוקה על נגיעת תרומה, שהרי שנינו בברייתא ש'בכל קדש' כולל תרומה, ופרש שגם ריש לקיש מודה לכך. והריטב"א חלק.

בספר משך חכמה (תזריע יב, ד) הוסיף טעם מושכל מדוע אין מלקות בנגיעת תרומה רק בנגיעת קדש, לריש לקיש (ונקט כן בפשיטות, ללא אייכור מחלוקת הראשונים); לפי שאיסור הנגיעה עניינו כסייג אל האכילה והרי האכילה בקדשים – בחיוב כרת, לפיכך עשתה תורה סייג לדבריה שלוקה אף בנגיעתו [כשם שלוקים על קירבה לעריות להרמב"ם]. ואולם בתרומה הלא מיד כשנגע בה ונטמאה אין האוכלה במיתה (כבסנהדרין פג. וע"ש בתד"ה פרט), ולא יצויר מיתה אלא בטמא האוכל תרומה טהורה שהוא מקרה רחוק, הלכך אין לעשות סייג על כך שיהא הנוגע בה לוקה שמא יבוא לידי אכילה.

דף לד

'אמר אביי: מחלוקת בטומאת הגוף אבל בטומאת בשר דברי הכל לוקה, דאמר קרא והבשר לרבות

עצים ולבונה דלאו בני אכילה נינהו ואפילו הכי רבינו קרא' – ללקות עליהם אם אכלם בטומאה [כחכמים דלהלן מה: ואפשר אף רבי שמעון שם מודה – כלשון אחת בגמרא שם מו:]. ובשר קודם זריקה לא גרע מהם. **ורבא אמר: מחלוקת בטומאת הגוף אבל בטומאת בשר דברי הכל אינו לוקה... והאמר מר והבשר לרבות עצים ולבונה? הכא במאי עסקינן כגון שקדשו בכלי... – להלן (מה:): נחלקו רבי שמעון וחכמים האם לוקים על אכילת עצים ולבונה בטומאה, ורבא נקט (מו:): שנחלקו בין בטומאת בשר בין בטומאת הגוף, ואולם איסור תורה יש לדברי הכל (לפחות) כאן. וע' בגליונות קה"י. ולפי"ז מה שנראה כאן שאף לרבא לוקה [כשקדשו בכלי עכ"פ], היינו רק לחכמים ולא כרבי שמעון. ושמא אף לר"ש דנו כאן על האיסור ולא על המלקות. ולפי"ז יצא לכאורה שלרבא בשר קודם זריקה אין בו איסור תורה משום טומאה. וצ"ע.**

'לרבות עצים ולבונה' – מדברי הרמב"ם (בפירוש המשנה להלן מה: וכן משמע בהלכותיו – פסוה"מ יח) נראה שיש חילוק בין עצים ללבונה, ונראה שפרש 'לבונה' – שאוכל לבונה בטומאה. אבל 'עצים' הכוונה שמקריב עצים טמאים. וכנראה טעמו משום שבעצים אין שייך כלל ענין אכילה, שלא כלבונה וקטורת (עפ"י זבח תודה להלן מה: וע' בזה עוד בחדושי הנצי"ב להלן מג; עמודי אור קטז, יג ואילך; אבי עזרי פסוה"מ (קמא) יח, כד). והגר"ח הלוי (פסולי המוקדשין יח, כד) האריך בענין זה ותורף דבריו שלשיטת הרמב"ם רק דברים הנקטרים על המזבח נתרבו מדאורייתא, ולכך האוכל קטורת או לבונה בטומאת עצמן – לוקה, ואילו עצים שאינם ראויים להקרבה [למאי דלא קיימא לן כרבי הסובר שגם עצים יכולים להיות קרבן לכל דבר] – אין זה אלא מעלה מדרבנן [ומה שכללו כאן 'עצים ולבונה' יחדיו – זהו לדעת רבי ובקרבן עצים]. ובספר מנחת חינוך (קמא, ו) חידש שלדעת הרמב"ם עצים ולבונה צריכים הכשר מן התורה, שלא כבשר וכד' שחיבת הקודש מכשרתו. עוד בענין חיבת הקודש, מדאורייתא ומדרבנן – ע' בפירוט ביוסף דעת חולין לו, בשאלות ותשובות לסיכום.

'המעלה איברי בהמה טמאה... רבי יוחנן אמר: אינו לוקה... כי פליגי בחיה... ריש לקיש אמר אינו עובר עליו בולא כלום' – יש מפרשים שגם לדעת ריש לקיש לא חלה קדושת קרבן על חיה או על בהמה טמאה – שאינה עדיפה על בעל-מום [וכתיב בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לד']. ואפילו בהמה טריפה דנו בגמרא (תמורה יז) אם חלה קדושה עליה, שמא נקראת 'טמאה', והרי הם כחולין בעזרה. ואמנם נחלקו תנאים האם חולין בעזרה דאורייתא אם לאו, אך כתבו התוס' (להלן עו: ד"ה בדם) שהמעלה על המזבח דברים שאינם ראויים להקרבה, לשם עצים – אין בדבר איסור תורה לדברי הכל. ובאופן זה מדובר כאן, שהעלה אברי חיה לשם עצים, ולכן אין כאן איסור חולין בעזרה. ונחלקו ר' יוחנן וריש לקיש האם יש לאסור משום לאו הבא מכלל עשה. אבל כשמקריבם לשם קרבן – ודאי אסור משום הקרבת חולין בעזרה (אור שמח איסורי מזבח ה, ה). וכיו"ב כתב בספר יד דוד, שאף לריש לקיש אסור משום חולין בעזרה). ובספר בית הלוי (ח"ב סו"ס מה. ע"ש) כתב שאמנם אין כאן קרבן, אך גם איסור חולין בעזרה אין כאן, מפני שחלה קדושת דמים על החיה [וכעין שמצינו בבבא בתרא פא]. ובמעלה איברי בהמה טמאה, דעת הרמב"ם (איסורי מזבח ה, ו) שלוקה כשם שלוקה על אכילתה וכשם שלוקה המקריב בעלת-מום שקראתה תורה בלשון 'בהמה טמאה' כאמור. וכתבו המפרשים שהרמב"ם פרש 'דכולי עלמא לא פליגי' – שלוקין, דלא כשיטת רש"י שבהמה טמאה אין בה כלל 'לאו' (ע' בכס"מ ובלח"מ ובזבח תודה. וע"ע בקרן אורה ובחדושי הנצי"ב). עוד בענינים המסתעפים – ע' דברי אמת בענין לאוין דף פה; שו"ת שבט הלוי ח"ד פט.

(ע"ב) 'אין עושה שיריים אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו הואיל ומרצה לפיגולו' – לכאורה משמע שטעם החילוק בין פסול זה לשאר פסולים הוא שעבודה במחשבת פיגול שם 'עבודה' עליה, שהרי צריך שתהא בה 'הרצאה' והקרבת כל המתירין בהכשר, שלא כבשאר פסולים. וכן נראה לכאורה מלשון רש"י. ולפי זה, אם חשב מחשבת 'שלא לשמה' הפוסלת, כגון בחטאת – יש תקנה בקבלת הכשר, שהרי מחשבת 'שלא לשמה' דומה לענין זה לכל שאר הפסולים ולא למחשבת חוץ לזמנו. אך אפשר לומר [כמו שיש לדייק מלשון רבנו גרשום במעילה], שאם שחט או קבל או הלך שלא לשמה, וזרק בשתיקה – נחשבת עצם הזריקה ככשרה אלא שדבר אחר גרם ליפסול, הלכך אי אפשר לחזור ולעשות שוב אותה עבודה.

ובספר שפת אמת דן בדבר, וצייד בתחילה לומר שכל פסול מחשבה עושה 'שיריים', כי המעשה כשלעצמו כשר אלא שדבר אחר גרם לו להפסול. ואמנם בפשוטו משמע שאף ב'שלא לשמה' אין מועיל שיחזור הכשר ויזרוק, אם כי צריך באור מדוע הגמרא לא הזכירה זאת (עפ"י אבי עזרי פסוה"מ יד, ב). אם ננקוט כמו שצייד בשפ"א, שכל פסול מחשבה עושה שיריים, אין מובן מדוע נקטו בגמרא הטעם 'הואיל ומרצה לפיגולין', כמו שהרגיש בזה השפ"א. ואולם אם נחלק בין חישוב בוריקה עצמה, או בעבודה אחרת כנוכר, מובן שהוצרכו לטעם זה לומר שאפילו חישוב 'חוץ לזמנו' בוריקה – עושה שיריים.

ואולם יתכן טעם נוסף שמחשבת 'שלא לשמה' עושה שיריים, ואפילו חשב בוריקה עצמה – לפי שאינה פוסלת בכל הובחים, והרי זה כטמא שעושה שיריים מפני שכשר בציבור. ולפי זה לא קשה מדוע הוצרכו לטעם 'הואיל ומרצין לפיגולין'. וכן מובאת סברה זו בחזו"א (ט, ד, ה). וכתב שם שטמא שחשב שלא לשמה עושה שיריים, לפי שאין זו מחשבה הפוגמת בעצם המעשה.

'אמרו לו לר' יהודה והלא לא נתקבל בכלי – מנא ידעי? אלא שמא לא נתקבל בכלי...' – לפי המבואר להלן משמע שחכמים סוברים שאין לעשות כן מפני טעם נוסף [אפילו יודעים שנתקבל בכלי]; משום תערובת דם התמצית השפוך על הרצפה, ואפשר שרבה אותו דם על דם הנפש ומבטלו. אלא שאמרו לו לר' יהודה, גם לשיטתך שאין דם מבטל דם כי מין במינו אינו בטל, לא יצאת מידי החשש שמא לא נתקבל בכלי, ולא הועלת באיסוף הדם לצאת מן הספק (כן מתבאר מרש"י בפסחים סה). והקשו בתוס' (שם) מה טענה זו, מדוע לא ירוק כדי שתועיל הזריקה עכ"פ לאותו דם שנשפך לאחר שנתקבל בכלי.

ונראה לפרש בדת רש"י שטענת חכמים היא, אם באת לחוש בדבר, לעולם אינך יוצא מידי החשש ואין לדבר סוף, הלכך אל תחוש. ור' יהודה סובר שאין לחוש חשש רחוק כזה שלא נתקבל בכלי – לפי שהכהנים זריזים הם, כדפרש"י. וכיוצא בדבר מצינו שנחלקו חכמים ורבי יהודה (ריש יומא, וכבאור הגמרא שם יג). האם מתקינים לכהן הגדול אשה אחרת ליוהכ"פ, שר' יהודה חשש שמא תמות אשתו, אבל לא חשש שמא ימותו שתים, שהוא חשש רחוק ביותר. וחכמים אמרו לו, אם נחוש למיתה לא נצא מידי החשש לעולם ואין לדבר סוף, הלכך לא נחוש כלל.

ומשמע שבעצם מודה ר' יהודה לסברת חכמים שכל שלא נצא מידי הספק אין לנו לחוש כלל, אפילו כפי מדת האפשר [כענין ששינונו בפסחים ט' אין חוששין שמא גיררה חולדה... שא"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף' ע"ש]. רק סובר שיש לחלק בין חשש סביר לחשש רחוק ביותר. [וע"ע בשיטת ר' יהודה בחשש למיתה, במובא בגטין כח].

והתוס' (בפסחים שם) פרושו דברי חכמים, שמא לא נתקבל בכלי ואסור להעלות דם פסול על גבי המזבח. והשיב להם ר' יהודה שסומכים על זריזות הכהנים בדבר.